

#### **4 mei 2008, speech burgemeester mr. drs. A.J. Borgdorff van 's-Gravendeel, Nederlands hervormde kerk 's-Gravendeel**

Net als wij zijn op dit moment talrijke Nederlanders bij elkaar gekomen om de slachtoffers van oorlogsgeweld te herdenken. Dat doet iedereen op zijn eigen plek, die door de jaren heen vertrouwd is geworden.

In onze gemeente hebben we twee van die plekken waar we op 4 mei zijn. Hier in 's-Gravendeel op de oude begraafplaats aan de Kerkstraat en in Heinenoord bij het monument Moeder, langs de N217.

Herdenken is 'je voor de geest halen wat er is gebeurd'. Dat kan eigenlijk alleen als je erbij bent geweest en dat zijn de ouderen onder ons. Je zou denken dat het herdenken met het verdwijnen van de directe herinneringen langzaam maar zeker verdwijnt. Niets is minder waar. Het lijkt een paradox, maar hoe meer tijd is verstreken na de Tweede Wereldoorlog, des te meer mensen mee doen aan de dodenherdenking. Steeds meer mensen voelen zich erbij betrokken.

Daar er is een verklaring voor. Zeker nu wij de laatste tijd worden opgeschrikt door berichten over Nederlandse slachtoffers bij gewapende conflicten in het verre oosten, worden wij rechtstreeks met onze neus op de feiten gedrukt. Bijna letterlijk rechtstreeks, want je ziet het gebeuren op televisie en internet.

Wij krijgen te maken met het verdriet dat dit met zich meebrengt voor de naasten. Het einde van Nederlandse betrokkenheid bij gewapende conflicten in de wereld is niet in zicht. Het herdenken zal dus ook niet ophouden. Dat moet ook niet. Het is belangrijk voor de mensen die in hun gezin of vriendenkring worden geconfronteerd met de dood van een geliefde door oorlogsgeweld. Zij willen en kunnen die echtgenoot, die zoon, die dochter, die broer of zuster, die vriend of vriendin, niet vergeten.

Ook voor de mensen die niet persoonlijk zijn getroffen is herdenken van belang. Herdenken verbindt het verleden met het heden. Het zorgt ervoor dat je weet wat er kan gebeuren als vrijheden worden afgenomen. In die zin is herdenken waarschuwen. Vrijheid is niet vanzelfsprekend. Er zijn in de wereld nog altijd te veel mensen die het begrip vrijheid wel kennen, maar niet aan den lijve ondervinden.

De regels uit het beroemde gedicht 'Vrede' van Leo Vroman hebben nog niets aan kracht ingeboet:

*"Kom vanavond met verhalen  
Hoe de oorlog is verdwenen  
En herhaal ze honderd malen:  
Alle malen zal ik wenen"*

Zojuist heb ik gezegd dat we in Binnenmaas twee plekken hebben waar we op 4 mei herdenken. Maar er is er nog één, het Indië-monument op begraafplaats De Essenhof in Puttershoek. Daar worden elk jaar op 28 september de slachtoffers herdacht die in voormalig Nederlands-Indië zijn gevallen.

Vandaag staat het herdenken hier in 's-Gravendeel in het teken van de slachtoffers die zijn gevallen in voormalig Nederlands-Indië. Dat is omdat de christelijke basisschool De Bouwsteen het Indië-monument op de oude begraafplaats heeft geadopteerd, zoals de openbare basisschool De Pijler dat al jaren geleden in Puttershoek heeft gedaan.

De strijd in Nederlands-Indië, die zich nog jaren na de Tweede Wereldoorlog voortsleepte, is een pijnlijk hoofdstuk in onze geschiedenis. Die pijn is nog niet over bij de mensen die daar hebben gevochten en hun naasten. In het blad van de oud-Indië-gangers "Sobat", dat 'vriend' betekent, vind je dat terug in verhalen.

Een oud-Indiëganger schrijft in dat blad over zijn ervaringen in de oost. Hoe hij als jongen van 20 jaar in mei 1947 naar het verre Indië werd gestuurd. Dat hij en zijn kameraden niets van de politiek begrepen en hoe erg het was dat de politiek niets van hen begreep toen ze weer terug kwamen. De politiek, schrijft hij, liet hem en zijn kameraden vallen nadat er berichten wæen verschenen over wangedrag van Nederlandse soldaten.

Die man, die nu rond de tachtig jaar is, vraagt zichzelf af wat hem bezielt om bijna zestig jaar na dato weer over die ervaringen te willen schrijven. Al lezend begin je dat wel te begrijpen. Het was immers zo ingrijpend. Die militairen, vaak nog maar jongens, waren niet gewend aan de hitte, zij hadden moeite om zich schuil te houden en werden vaak verraden door schreeuwende apen in de bomen. Ze hadden last van insecten en bloedzuigers, hun wonden heelden maar moeizaam.

In deze kerk zitten mannen die erbij waren, zij hebben het overleefd. Vijfduizend anderen kunnen het niet navertellen. Nabestaanden van twee van die slachtoffers zijn hier ook. Hun namen zijn Lambertus Bastiaan Verdonk en Hendrik Tak. Zij waren beiden 21 jaar toen zij sneuvelden. Doordat wij hun namen kennen en weten wie hun familie is, krijgen die slachtoffers een gezicht.

Elk jaar op 4 mei herdenken wij hen en leggen we bloemen op hun graf. Hun oud-kameraden hebben dat ook heel lang gedaan. De laatste jaren waren dat de heren Van Breugel en De Jong. Elk jaar werd geld bij hun kameraden opgehaald om op 4 mei een krans te kunnen leggen. Maar met het stijgen der jaren wordt het moeilijker om het vol te houden. Een aantal van hen is er niet meer.

Daarom zijn wij heel dankbaar en blij dat de christelijke basisschool De Bouwsteen hun taak overneemt. De Bouwsteen heeft het monument geadopteerd. De leerlingen van groep 7 krijgen voortaan elk jaar les in de geschiedenis van voormalig Nederlands-Indië. Zij gaan met hun onderwijzer naar het monument op de oude begraafplaats, zij kennen de namen van de soldaten die daar liggen en zij weten, al is dat maar een beperkt weten, wat er is gebeurd.

Van de oud-Indiëgangers heb ik begrepen dat zij opgelucht zijn dat kinderen het herdenken van hun gevallen kameraden in de toekomst zullen voortzetten.

Vijfduizend Nederlandse militairen zijn niet terug gekomen uit Nederlands-Indië. De helft van hen is omgekomen door gevechtshandelingen, de andere helft stierf door ziekten, ongevallen of uitputting. Aan Indonesische kant viel een veelvoud van dat getal: 150.000.

De Dordtse dichter Jan Eijkelboom, die onlangs is overleden, was ook in Nederlands-Indië. Hij heeft erover geschreven in zijn boek Het Krijgsbedrijf. Daarin staat een gedicht dat ik u zal voorlezen. Het geeft de sfeer weer van dat verre, warme land, met de vreemde nachtelijke geluiden en je proeft de onderhuidse angst.

In de eerste regel komt het woord waringin voor. Dat is een soort vijgeboom met een wijdvertakte kroon, die vaak steunt op luchtwortels.

*"Bij een waringin lagen wij te wachten,  
ik weet niet meer waarop, waarschijnlijk  
op wat toen de vijand werd genoemd,  
ik weet niet meer waarom.*

*De nachten hadden duizenden geluiden  
waarvan ik na twee jaar er  
minstens zeven kende, tot dusver  
daarom niets bijzonders.*

*Maar plotseling of langzaam  
-dat viel niet meer te zeggen-  
groepeerden de geluiden zich  
tot een traag hemelkoor.*

*Het werden schurende planeten,  
treinen in eindeloze bocht  
op rails van louter zilver,  
krimpend en zwellend, langste adem*

*ooit door een sterveling gehoord.  
Er was een voorgevoel van dood,  
of ik al was gesneuveld en  
pijnloos door de ruimte opgetild.*

*Ik was geneigd soldaten aan te stoten,  
te vragen of ook zij die nachtmuziek  
vernamen. Ik deed het niet. Je werd  
daar toen al gauw voor gek versleten.*

*Ook vreesde ik, niet meer te zullen horen  
wat tot de dageraad waarneembaar bleef."*

Het is aangrijpende poëzie van Jan Eijkelboom. Hij vangt de onzekerheid van de Nederlandse soldaten en de sfeer van het land waarin zij moesten vechten in taal. Het instrument dat hij pas op latere leeftijd aanwendde om zijn herinneringen vorm te geven. Dit gedicht helpt ook ons en stimuleert ons om te blijven herinneren, vooral ook door de indringende terloopsheid waarmee Eijkelboom de dreiging van de dood en ander onheil schetst. Het gevoel van onzekerheid van de Nederlandse jongens in dat verre land is een waarschuwing aan ons en aan latere generaties omdat wij en zij willen weten wat de dageraad brengt.